

УДК 81'243:316.7

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА КРОС-КУЛЬТУРНИЙ ОСНОВІ: ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Зінаїда Бакум, Олександра Пальчикова

*Криворізький державний педагогічний університет
Kryvyi Rih State Pedagogical University
пр. Гагаріна, 54, Кривий Ріг, 50086, Україна
zinabakum@gmail.com, apalchickova@gmail.com*

Бакум З., Пальчикова О. Навчання іноземних мов на крос-культурній основі: прикладний аспект

У статті порушено проблему навчання іноземних мов (українська, англійська, німецька, іврит) на крос-культурній основі. Обґрунтовано доцільність використання крос-культурного компонента як важливого чинника в оволодінні іноземними мовами, оскільки різноманіття культур у світі – важливий крок до духовного взаємозбагачення етносів, що водночас може спричинити непорозуміння між представниками тієї чи тієї культури. Розроблено методичні рекомендації, завдання, вправи, виконання яких сприятиме формуванню крос-культурної компетентності представників різних етнічних груп під час навчання іноземних мов.

Ключові слова: крос-культурний складник, навчання іноземних мов, англійська мова, німецька мова, українська мова як іноземна, іврит, система завдань і вправ.

Бакум З., Пальчикова А. Обучение иностранным языкам на кросс-культурной основе: прикладной аспект

В статье рассмотрена проблема обучения иностранным языкам (украинский, английский, немецкий, иврит) на кросс-культурной основе. Обоснована целесообразность использования кросс-культурного компонента как важного фактора в овладении иностранными языками, поскольку разнообразие культур в мире – важный шаг к духовному взаимообогащению этносов, который одновременно может вызвать непонимание между представителями той или иной культуры. Разработаны методические рекомендации, задания, упражнения, использование которых способствует формированию кросс-культурной компетентности представителей различных этнических групп в процессе обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: кросс-культурная составляющая, обучение иностранным языкам, английский язык, немецкий язык, украинский язык как иностранный, иврит, система заданий и упражнений.

Bakum Z., Palchykova O. Foreign languages teaching on cross-cultural basis: applied aspect

The article deals with the issue of foreign languages teaching (Ukrainian, English, German, Hebrew) on a cross-cultural basis. It substantiates the validity of using a cross-cultural component as a significant factor in foreign language mastering inasmuch as diversity of cultures in the world is an important step to intellectual ethnic enrichment, which can lead to misunderstanding among the representatives of one or other cultures.

The paper analyses the works of the scientists, who highlight the dependence of successful communication and interaction between communicants on the level of culture concepts knowledge, rules of moving from sphere of concepts to lexical and semantic system with account of understanding of culture implementation norms.

The authors developed method guidelines, tasks, exercises, which would conduce formation of the skills of effective use of communicative means during foreign information perception, comprehension and reproduction, achievement of mutual understanding in foreign culture medium, communication within linguistic behaviour tactics, which comply with native speakers' language and culture traditions.

To form person's cross-cultural competence, a basic unit of foreign material is represented by texts, system of dialogues, polylogues, which includes providing information on certain aspects of different cultures (values, traditions, customs, holidays, verbal / non-verbal behaviour patterns), on shaping of abilities and skills of culture-specific items identification with their further use in accordance with the context; of overcoming verbal and non-verbal communication barriers (knowledge about gestures, mimics, poses, sight, handshake).

Key words: cross-cultural component, foreign languages teaching, English, German, Ukrainian as a foreign language, Hebrew, system of tasks and exercises.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Сучасна методика іноземних мов зорієнтована на залучення культурологічного матеріалу до змісту навчання. Культурне розмаїття сприяє моральному взаємозбагаченню народів, однак іноді викликає проблему некоректного тлумачення поведінки чи висловлень комунікантів, неприйняття мовної картини світу іншомовних репрезентантів, особливостей їхнього світогляду. Представники різних культур реагують на тотожні явища неоднаково, позаяк усі події, що відбуваються довкола, фіксуються у свідомості та мають відображення в мові. Відповідно, мовні картини етносів не є ідентичними, що породжує проблему подолання мовних і культурних бар'єрів під час вербального й невербального спілкування.

Про необхідність самоідентифікації, примноження й обміну суспільним досвідом задля ефективного співробітництва в полікультурному суспільстві зазначено в Законі України “Про вищу освіту” [Pro vyshchu osvitu / Про вищу освіту 2014], Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти [Zahalnoievropeiskii rekomendatsii / Загальноєвропейські рекомендації 2003] тощо.

Зважаючи на сказане, вважаємо логічним констатування крос-культурного компонента як суттєвого чинника в опануванні іноземними мовами, що враховує зіставлення ціннісно-нормативної системи (традиції, звичаї, свята, мистецтво) і мовної, у контексті якої аналізують розбіжні та подібні характеристики на різних рівнях іноземних мов (фонетичний, лексичний, морфологічний, синтаксичний). Виникає потреба в обґрунтуванні лінгвістичних, психологічних і лінгводидактичних засад навчання іноземних мов на крос-культурній основі, створенні системи завдань і вправ для практичної роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Студіювання наукових джерел свідчить про активізацію інтересу дослідників до навчання іноземних мов на крос-культурній основі. Проблему з’ясовують із різних аспектів: лінгводидактичні основи навчання української мови як іноземної з урахуванням культурологічного компонента розглянуто у працях З. Бакум, С. Костюк, О. Пальчикової [Bakum / Бакум 2014; Kostyuk / Костюк 2018; Palchykova / Пальчикова 2014]; вербальні та невербальні аспекти міжкультурної комунікації представлено у студіях Г. Єлизарової, П. Кайконена, О. Садохіна [Yelizarova / Єлизарова 2005; Kaikkonen 2001; Sadokhin / Садохин 2004]; проблеми подолання крос-культурних бар’єрів і конфліктів у міжкультурному спілкуванні порушено в роботах М. Бергельсон, А. Григорян, С. Тер-Мінасової, Е. Холла [Bergelson / Бергельсон 2001; Grigoryan / Григорян 2010; Ter-Minasova / Тер-Минасова 2008; Hall 1998]; формуванню крос-культурної компетентності в навчанні мов присвячено дослідження В. Дороз, М. Ернст, [Doroz / Дороз 2011; Ernst / Эрнст 2008].

Унаслідок перехрестя культур відбувається перетин нетотожних ціннісно-нормативних систем, світосприйняття, поглядів, переконань, життєвого устрою, виявляються суперечності під час інтерпретації та репродукування іншомовної інформації. Таких труднощів можна уникнути через зіставлення рідної й чужої культури, несхожих реалій життя, що перешкоджають зближенню, проникненню в іншомовне культурне середовище.

Мета наукової розвідки полягає в розробленні прикладного аспекту (методичних рекомендацій, системи завдань і вправ) навчання іноземних мов на крос-культурній основі.

Засадничі завдання: через аналіз лінгвістичних, лінгводидактичних, культурологічних досліджень розробити методичні матеріали, що сприятимуть утвердженню крос-культурного компонента як важливого чинника в оволодінні іноземними мовами, що передбачає зіставлення ціннісно-нормативної системи (традиції, звичаї, свята, мистецтво) і мовної, у межах якої розглядають відмінні та схожі риси на фонетичному, лексичному, морфологічному й синтаксичному рівнях іноземних мов.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін “крос-культура” все частіше трапляється в лінгводидактичних студіях. Зарубіжні та вітчизняні науковці вбачають залежність успішності комунікації й взаємодії комунікантів від рівня знань концептів культури, правил переходу від концептосфери до лексико-семантичної системи з урахуванням засвоєння норм її реалізації. Н. Алієва стверджує, що під час дослідження характерних рис крос-культурної лінгводидактики її основою є лінгвістика, а ключовим завданням – практичне оволодіння принципами крос-культурності в межах мультикультурного простору. Науковець розглядає крос-культурну лінгводидактику як взаємодію мов і культур, зв'язок спільного та відмінного. Тому, на її думку, “крос-культурна лінгводидактика – це навчання мови з позиції крос-культурної лінгвістики, тобто формування крос-культурної мовної парадигми особистості; моральним аспектом крос-культурної мовної парадигми є

формування поліетнічної свідомості, що органічно поєднується з повнотою етнокультурного розвитку” [Alieva / Алиева 2006 : 101–102].

У сучасному поліетнічному світі необхідними є уміння коректно вживати комунікативні засоби у процесі перцепції, осягнення та продукування іншомовної інформації, здатність знаходити консенсус в іншомовному культурному середовищі, добирати засоби, що відповідають культурно-мовним традиціям представників різних етносів. З погляду А. Рогової, завдання-стратегії крос-культурної лінгводидактики сприяють формуванню особистості як суб’єкта новітніх трансформацій, що визначають готовність до безперервної освіти на міжнародному рівні, освітню й професійну мобільність, здатність до критичного аналізування подій, креативність, уміння швидко визначати напрям діяльності у висококонкурентному середовищі. Зміст і принципи навчання дисципліни ґрунтуються на лінгвістичних, етнокультурних, етнопсихологічних особливостях індивіда, академічних та освітніх традиціях країни чи регіону, набутих знаннях і результатах діяльності у сфері навчання іноземних мов [Rogova / Рогова 2012].

А. Григорян позиціонує думку про те, що навчання іноземної мови має спиратися на типологію вправ, спрямованих на узагальнення та систематизацію знань про країну, мова якої вивчається. Науковець визначає чотири види вправ, які мають характеристики: 1) чуттєве переживання власного досвіду і знань; 2) усвідомлене зіставлення соціокультурного тла носіями мови; 3) з’ясування культурно-забарвленого змісту іншомовних термінів; 4) розгляд міжкультурних непорозумінь, суперечливих ситуацій, комунікативних проблем [Grigoryan / Григорян 2010].

Ураховуємо також погляд С. Шатілова, згідно з яким опанування іноземної мови передбачає одночасне виконання мовних і мовленнєвопідготовчих вправ [Shatilov / Шатилов 1977]. Відтак розмежовуємо мовні навички (оперування мовним матеріалом поза умовами комунікації) і мовленнєві (автоматизовані компоненти мовленнєвих умінь). Отже, відповідність мовним і мовленнєвим навичкам уважаємо одним із критеріїв, покладених в основу обрання запропонованої

класифікації вправ. Ураховуючи розподіл вправ на комунікативні, умовно-комунікативні та некомунікативні, розглядаємо критерій “комунікативність” як один із провідних.

Ще один суттєвий критерій добору вправ – орієнтування на отримання чи передавання інформації, що спонукає звернутися до типології, запропонованої Г. Піфо (містить рецептивні, репродуктивні, продуктивні вправи). Особливістю першого типу вправ є сприйняття індивідом даних за допомогою слухового чи зорового каналу, унаслідок чого стає зрозумілим, як особистість упізнає, диференціює звуки, граматичні конструкції, тобто усвідомлює сутність висловлень. Репродуктивні вправи спрямовані на повне або часткове відтворення матеріалу, засвоєного індивідом. Продуктивні – скеровують особистість на самостійне продукування повідомлень від рівня речення до тексту [Piepho 1979]. У контексті вказаних типів вправ О. Бігич, Н. Бражник, С. Гапонова виокремлюють види вправ за критерієм “операція, дія або діяльність, яку має виконати суб’єкт навчання” [Bihych / Бігич 2002].

Апелуючи до проаналізованих класифікацій, у межах рецептивних комунікативних вправ визначаємо такі їх види: читання діалогів / текстів задля ознайомлення із соціокультурною інформацією; зіставлення еквівалентних / безеквівалентних лексичних одиниць рідної та іноземних мов.

Інструкція до виконання вправ звучить так: “Слухайте і читайте діалоги. Як утворені виокремлені слова?”; “Слухайте уривок з ірландської поеми. Про яке свято йдеться? Який настрій вона викликає?”

Подаємо приклади *рецептивних комунікативних вправ*.

1. Read the words. Which topic links them?

Engagement, three-tier fruitcake, swans, fairies, bouquet, wreath, bridal veil.

Студенти читають слова, після чого розмірковують, яка тема їх об’єднує.

**2. Read the dialogue. What do the words in bold stand for?
What are the girls discussing?**

Ann: Hi, Ann! Are you awake?

*Mary: Yes. I’m a *morning lark*. Woke up at 6:30.*

Ann: Holy moly! Why so early?

Mary: I have a lot of things to do today. And do you like to wake up late?

Ann: Yes, I'm a night owl. Can't wake up earlier than 9, that's why I'm always late for classes. And what do you do when you get up early?

Mary: I walk a dog, cook breakfast, help my parents with the housework. Then I go to university.

Ann: Yesterday I got up early too. When everyone was sleeping I took out the rubbish, helped the mother with breakfast and went shopping.

Mary: See, if you get up early, you can do a lot of things and there will be a lot of time left in reserve.

Ann: You're right. It's truly said: "The early bird catches the worm!"

З-поміж репродуктивних комунікативних вправ виокремлюємо переказ тексту, невідомого слухачам. Інструкції до виконання вправ мають такий вигляд: "Студент 1: читайте текст "День Пам'яті в Німеччині", студент 2: читайте текст "День Пам'яті в Ізраїлі. Перекажіть одне одному як у Німеччині та Ізраїлі святкують День Пам'яті" тощо.

Подаємо приклади *репродуктивних комунікативних вправ*.

Працюйте в парах. Розкажіть по черзі, як святкують Масляну в Україні / Німеччині. Перекажіть інформацію, надану однокласником / однокласницею, використовуючи опорні слова і фрази:

Колодка, "Бабський тиждень", перкалева хустка, наливка, вареники із сиром і сметаною, млинці, Сиропусний тиждень, нуббель, "Бабин четвер", Rosenmontag, "Хо́да духів", краватка, пончики.

Типовим для продуктивних комунікативних вправ є опис послідовності дій, зображених на малюнках, підготовка розповіді, написання плану, листа, розповіді-зіставлення особливостей національного характеру / норм поведінки / повсякденного життя / традицій / звичаїв / свят / національної

кухні рідної країни та представників іноземної культури: “Складіть діалог на тему “Хто рано встає, тому Бог дає!” тощо.

Продуктивні комунікативні вправи.

1. Which of the following utterances do you agree with?

Give arguments.

1. In English-speaking countries New Year is less popular than Christmas.

2. Nowadays Ukrainian people spend less time on festive home cooking. They prefer eating out.

3. Money is always a welcome birthday gift.

Під час виконання такої вправи необхідно погодитися / не погодитися із запропонованими висловленнями, завдяки чому формуються уміння дискутувати, обирати лінгвістичні засоби залежно від типу твердження, робити висновки та давати власний коментар.

2. Machen Sie ein Dialog über folgende Situation:

Fragen Sie einen Freund wie man Ostern in Deutschland feiert. Erzählen Sie wie Ostern in der Ukraine gefeiert wird.

Ефективною є вправа на складання діалогу за ситуацією. Під час роботи в парах формуються уміння своєчасно використовувати необхідний стиль спілкування відповідно до певної ситуації, організовувати тактику мовленнєвої / немовленнєвої поведінки у процесі спонтанного говоріння.

3. תזמינו את המכיר או את מכירה לחג חנוכה. תעשו הזמנה. תכתבו בהזמנה:

– שם המקבל;

– צורת פעולה;

– מקום וזמן את הפעולה;

– כתובת של מקום את הפעולה.

Студенти пишуть листівку. Під час виконання такої вправи формуються навички вживання етикетних формул спілкування, коректного добору граматичних конструкцій і розділових знаків у написанні слів / речень, правильного розташування слів у реченні, доречного вживання мовних кліше під час продукування писемних текстів.

До рецептивних умовно-комунікативних типів вправ відносимо: читання повідомлень, запитань, розпоряджень, що

містяться у фразі, реченні чи групі речень. Інструкції до вказаного типу вправ звучать так: “Дивіться на світлину. Що на ній зображено? Спробуйте здогадатися, як називаються ці предмети”; “Прочитайте назву тексту. Як гадаєте, про що в ньому йдеться?”; “Як Ви вважаєте, які події зображено на знімку? Підпишіть під світлиною, у якій послідовності відбуваються події, використовуючи фрази у правильному відмінку”; “Читайте слова. Як гадаєте, що вони позначають? З’єднайте слова зі стовпчика А з дефініціями зі стовпчика Б”.

Поддаємо приклади *рецептивних умовно-комунікативних типів*.

Слухайте полілог. Які фрази позначають:

- а) привітання;
- б) прохання;
- в) ласкаві звертання?

Сваха: Добрий день вашому дому!

Батько нареченої: Будьте здорові й багаті!

Мати нареченої: Заходьте і сідайте, будь ласка.

Сваха: Чи не покажете нам свою дочку-красуню? Наш панич-молодець надію має, що вона до нього вийде та привітає.

Батько нареченої: Просимо сідати за стіл. Кожна птиця знайде свого Гриця. Може наша Оріся знайде сьогодні своє щастя.

Мати нареченої: А якщо ні – не засмучуйтеся. Не буде Галя – буде другая. А тобі, донечко, ясне сонечко, якщо подобається хлопець, то можеш вийти до нього і привітатися.

Батько нареченої: Запроси його до хати, коли він хоче тебе нареченою звати.

(Заходять молоді люди, тримаючись за руки).

Наречена: Прошу нас *благословити*.

Мати нареченої: Я вас благословляю.

Батько нареченої: І я вас благословляю. *Хай вас благословить Бог!*

Репродуктивні умовно-комунікативні вправи передбачають імітацію зразка мовлення, підстановку, трансформацію, розширення, завершення зразка мовлення, складання фразеологізмів / діалогів / текстів за наочною або

словесною опорою, переказ тексту від імені персонажа. Інструкції до виконання мають такий вигляд: “Дайте відповіді на запитання”; “Читайте текст “Національні свята Німеччини”. Скажіть, за яких умов...”; “Завершіть речення, використовуючи подані нижче фрази”; “Дайте поради одногрупнику, як приготувати: а) хумус; б) цимес. Використайте опорні фрази”.

Зразки *репродуктивних умовно-комунікативних вправ*.

1. Вставте потрібні фразеологізми у правильному відмінку.

1. Бабуся завжди казала: “Якщо тобі зробили погано, не треба відповідати тим самим, краще ...

2. Борис мене не бачить, а мені його видно...

3. Я не можу сидіти... у мене є багато справ.

4. Антон – ...: він уміє готувати, співати, танцювати.

5. Ніколи не ..., завжди вір у себе та в успіх!

Фразеологізми: майстер на всі руки, опускати руки, сидіти склавши руки, як на долоні, підставити іншу щоку.

2. Доповніть речення. Напишіть, як вітаються у Вашій країні.

1. Коли зустрічаються чоловіки, ...

2. Якщо у транспорті вітаються знайомі, ...

3. Якщо Ви прийшли в гості, ...

4. Коли вітаються жінки, ...

5. Під час зустрічі з особою, яка вища за статусом, треба вітатися так: “...”.

6. Якщо Ви вітаєтеся зі знайомим чи другом, говоріть так: “...”.

7. Коли прощаються з незнайомцями чи особами, старшими за віком, треба казати “...”.

8. Якщо Ви прощаєтеся з друзями, приятелями чи родичами, можна казати: “...”.

З-поміж продуктивних умовно-комунікативних вправ виокремлюємо породження висловлення на рівні речення (суб’єкти навчання ставлять запитання до тексту) або тексту (повідомлення фактів; опис зовнішності, місця проживання, кліматичних умов, звичаїв, традицій тощо). Інструкції до виконання звучать так: “Складіть запитання та план до тексту

“Обереги Шотландії”; “Висловіть згоду (незгоду) з поданими нижче твердженнями”; “Сформулюйте основне запитання, що обговорюється в тексті”; “Опишіть зовнішність та характери головних героїв тексту...”; “Розкажіть одногрупнику, як вітаються у Вашій країні. Запитайте одне одного та дайте відповіді на запитання”; “Запитайте одногрупника про національні кольори та орнаменти одягу його / її країни. Дайте відповіді на його / її запитання” тощо.

Приклади *продуктивних умовно-комунікативних вправ*.

1. Make up a dialogue on the situation. Use the phrases below.

Student A: you came to the wedding of your friend from Ireland. Ask about wedding traditions in Ireland, wedding breakfast, bride and groom outfit, special aspects of a wedding ceremony. Tell about wedding traditions in Ukraine.

Student B: your friend from Ukraine came to your wedding. Tell about wedding traditions in Ireland, wedding breakfast, bride and groom outfit, special aspects of a wedding ceremony. Ask about wedding traditions in Ukraine.

Phrases: three-tier fruitcake, swans, fairies, bouquet, wreath, bridal veil, engagement, bride purchasing, round loaf, horilka, sprinkle with rice, candies or coins, church.

2. Give some advice to your friend from Great Britain on how to cook: а) cabbage rolls; б) Salad Olivier.

Зразок:

To cook cabbage rolls you should first boil a glass of rice in salty water. Then...

Контент рецептивних некомунікативних вправ становлять: сприйняття, упізнавання лексичних одиниць / граматичних структур. Інструкції до виконання: “Піднесіть руку, коли почуєте звук [i]”; “Піднесіть руку, коли почуєте фразу в імперативі”; “Читайте речення. Знайдіть процес дії та її результат. Підкресліть процес однією лінією, результат – двома”.

Застосування у практиці навчання рецептивних некомунікативних вправ.

Finden Sie im Text Synonyme zu folgenden Wörter:

Die Wiederbelebung, Deutsche Göttin des Frühlings, letzte Fastenwoche, der göttlicher Bote, die Renaissance, das Versteck, die unwichtige Sache, der Besuch.

У тексті варто дібрати синоніми до вказаних слів. Під час виконання означеного типу вправ збагачується лексичний запас суб'єктів; формуються навички віднайдення культурно забарвлених мовних одиниць у текстах і послуговування ними під час діалогічного / монологічного мовлення.

До репродуктивних некомунікативних типів вправ належать такі види: називання предметів, зображених на картинках, пошук еквівалентів країнознавчих одиниць у рідній / іноземних мовах; виявлення рівня схожості / несхожості в значенні понять у рідній та іноземних мовах; заміна / вставка лексичних одиниць, зміна граматичної форми, утворення зразків мовлення за аналогією, перетворення зразка, розширення / звуження речень, об'єднання простих речень у складне. Інструкції до виконання вправ мають такий вигляд: “Поставте дієслова, подані в дужках, у правильній формі”; “Об'єднайте два речення в одне. Використайте сполучники *якщо, який, коли*”; “Випишіть у дві колонки ступені порівняння прикметників і прислівників”; “Визначте особу дієслів в імперативі. Випишіть слова”; “Одна з фраз неправильна. Яка?”; “Доберіть однокореневі слова”; “Напишіть про схожі та відмінні риси між церемоніями шлюбу в Україні та країнах Африки”.

Подасмо приклади **репродуктивних некомунікативних типів вправ**.

Read the sentences. Find the process of the action and its result. Underline the process with one line, the result – with two lines. Translate into Ukrainian.

E. g.

Yesterday I was listening to the radio. – Вчора я слухав радіо.

I have just listened to the radio. – Я щойно послухав радіо.

1. While she was letting the dog out, someone came in.

2. I had let the dog out before someone came in.

3. The father of the bridegroom was negotiating with the bride's parents about the price of the ransom.

4. The father of the bridegroom has already negotiated with the bride's parents about the price of the ransom.
5. They were mixing onion and potato for 2 minutes.
6. Yesterday they mixed onion and potato.
7. The girls are coming back to the well to bring water.
8. The girls have already brought water.
9. He is sanctifying a spring of willow now.
10. He had sanctified a spring of willow before the mother came.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Закономірним на сучасному етапі навчання іноземних мов є утвердження крос-культурного компонента як важливого чинника, що передбачає зіставлення ціннісно-нормативної та мовної систем. Відповідно, виникає потреба в обґрунтуванні лінгвістичних, психологічних та лінгводидактичних аспектів навчання іноземних мов на крос-культурній основі, створенні системи завдань і вправ для практичної роботи. У статті запропоновано класифікацію вправ (рецептивні комунікативні, репродуктивні комунікативні, продуктивні комунікативні, рецептивні умовно-комунікативні, репродуктивні умовно-комунікативні, продуктивні умовно-комунікативні, рецептивні некомунікативні, репродуктивні некомунікативні), проілюстровано їх застосування під час навчання іноземних мов (англійська, німецька, українська, іврит).

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в розвитку крос-культурної лінгводидактики як стратегічного напрямку методики навчання іноземних мов.

Література

1. Алиева Н. Н. Коммуникативное обучение синтаксису русского языка в национальной школе (кросскультурный подход) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02. Санкт-Петербург, 2006. 467 с.
2. Бакум З. П., Пальчикова А. А. Роль языковой картины мира в обучении иностранных студентов украинскому языку. *Acta humanistica et scientifica universitatis sangio kyotiensis* : материалы докладов и сообщений Международного форума “Социокультурные и филологические аспекты в образовательном и научном контексте”. Киото : “Tanaka Print”, 2014. С. 60–63.
3. Бергельсон М. Б. Межкультурная коммуникация как исследовательская программа : лингвистические методы исследования кросс-культурных взаимодействий. *Вестник Московского университета. Серия 19 : Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2001. № 4. С. 166–180.

4. Бігич О. Б., Бражник Н. О., Гапонова С. В. та ін. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підруч. для вишів / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. 2-е вид., випр. і перероб. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
5. Григорян А. В. Реализация лингвосоциокультурного компонента содержания языкового образования на основе кросскультурного подхода : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Москва, 2010. 233 с.
6. Дороз В. Ф. Крос-культурний діалог як одна з основ гуманізації мовної освіти учнів-представників національних спільнот. *Електронний збірник наукових праць Запорізької обласної академії післядипломної педагогічної освіти*. Запоріжжя, 2011. Вип. № 2. URL : http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip2.html.
7. Елизарова Г. В. Культура и обучение иностранным языкам. Санкт-Петербург : КАРО, 2005. 352 с.
8. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред.: д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
9. Пальчикова О. О. Вправа як засіб формування крос-культурної компетентності іноземних студентів. *Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених* : матеріали XVII Всеукр. наук. конф. молодих учених "Родзинка-2015". Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. С. 177–179.
10. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556- VII. Дата оновлення : 28.09.2017. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 07.12.2018).
11. Рогова А. В. Стратегии и тактики межкультурной лингводидактики как инновационной основы обучения русскому языку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 Москва, 2012. 27 с.
12. Садохин А. П. Межкультурная коммуникация : учеб. пособ. Москва : Альфа-М; ИНФРА-М, 2004. 288 с.
13. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация : учеб. пособ. Москва : СЛОВО / SLOVO, 2008. 624 с.
14. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе : учеб. пособ. для студ. пед. инст. Ленинград : Просвещение, 1977. 295 с.
15. Эрнст М. Г. Развитие межкультурной компетентности студентов технического вуза в процессе изучения иностранного языка : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Брянск, 2008. 231 с.
16. Bakum Z. P., Kostiuk S. S. Methods of intercultural competences development during the Ukrainian language training as a foreign. *Journal Association 1901 "SEPIKE"*. 2018. № 19. P. 8–12.
17. Hall E. T. How cultures collide / E. T. Hall; G. R. Weaver (ed.). *Culture, communication, and conflict: readings in intercultural relations*. 1998. P. 9–16.
18. Kaikkonen P., Candin C. Intercultural learning through foreign language education. *Experiential Learning in Foreign Language Education*. 2001. P. 61–105.
19. Piepho H. E. Kommunikative Didaktik des Englischunterrichts. Limburg : Frankonius Verlag GmbH, 1979. 253 s.

References

1. Aliyeva N. N. Kommunikativnoye obucheniye sintaksisu russkogo yazyka v natsionalnoy shkole (krosskulturnyy podkhod) : dis. ... d-ra ped. nauk : 13.00.02. Sankt-Peterburg, 2006. 467 s.
2. Bakum Z. P., Palchikova A. A. Rol yazykovoy kartiny mira v obuchenii inostrannykh studentov ukrainskomu yazyku. *Acta humanistica et scientifica universitatis sangio kyotiensis* : materialy dokladov i soobscheniy Mezhdunarodnogo foruma "Sotsiokulturnye i filologicheskie aspekty v obrazovatelnom i nauchnom kontekste". Kioto : "Tanaka Print", 2014. S. 60–63.
3. Bergelson M. B. Mezhekulturnaya kommunikatsiya kak issledovatel'skaya programma : lingvisticheskie metody issledovaniya kross-kulturnykh vzaimodeystviy. *Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 19 : Lingvistika i mezhekulturnaya kommunikatsiya*. 2001. № 4. S. 166–180.
4. Bihych O. B., Brazhnyk N. O., Haponova S. V. ta in. Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednykh navchalnykh zakladakh : pidruch. dlia vyshiv / za red. S. Yu. Nikolaievoy. 2-e vyd., vypr. i pererob. Kyiv : Lenvit, 2002. 328 s.
5. Grigoryan A. V. Realizatsiya lingvosotsiokulturnogo komponenta sodержaniya yazykovogo obrazovaniya na osnove krosskulturnogo podhoda : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.02. Moskva, 2010. 233 s.
6. Doroz V. F. Kross-kulturnyi dialoh yak odna z osnov humanizatsii movnoi osvity uchniv-predstavnykiv natsionalnykh spilnot. *Elektronnii zbirnyk naukovykh prats Zaporizkoi oblasnoi akademii pisliadyploynoii pedahohichnoi osvity*. Zaporizhzhia, 2011. Vyp. № 2. URL : http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip2.html.
7. Yelizarova G. V. Kultura i obucheniye inostrannym yazykam. Sankt-Peterburg : KARO, 2005. 352 s.
8. Zahalnoievopeiskii rekomendatsii z movnoi osvity : vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia / nauk. red. : d-r ped. nauk, prof. S. Yu. Nikolaieva. Kyiv : Lenvit, 2003. 273 s.
9. Palchykova O. O. Vprava yak zasib formuvannia kros-kulturnoi kompetentnosti inozemnykh studentiv. *Aktualni problemy pryrodnychkh ta humanitarnykh nauk u doslidzhenniakh molodykh uchenykh* : materialy XVII Vseukr. nauk. konf. molodykh uchenykh "Rodzyinka-2015". Cherkasy : ChNU im. B. Khmelnytskoho, 2015. S. 177–179.
10. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. Data onovlennia : 28.09.2017. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (data zvernennia: 07.12.2018).
11. Rogova A. V. Strategii i taktiki mezhekulturnoy lingvodidaktiki kak innovatsionnoy osnovy obucheniya russkomu yazyku : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.02 Moskva, 2012. 27 s.
12. Sadohin A. P. Mezhekulturnaya kommunikatsiya : ucheb. posob. Moskva : Alfa-M; INFRA-M, 2004. 288 s.
13. Ter-Minasova S. G. Yazyk i mezhekulturnaya kommunikatsiya : ucheb. posob. Moskva: SLOVO / SLOVO, 2008. 624 s.
14. Shatilov S. F. Metodika obucheniya nemetskomu yazyku v sredney shkole : ucheb. posob. dlia stud. ped. inst. Leningrad : Prosveschenie, 1977. 295 s.

15. Ernst M. G. Razvitie mezhkulturnoy kompetentnosti studentov tehniceskogo vuza v protsesse izucheniya inostrannogo yazyika : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.08. Bryansk, 2008. 231 s.

16. Bakum Z. P., Kostyuk S. S. Methods of intercultural competences development during the Ukrainian language training as a foreign. *Journal Association 1901 "SEPIKE"*. 2018. № 19. P. 8–12.

17. Hall E. T. How cultures collide / E. T. Hall; G. R. Weaver (ed.). *Culture, communication, and conflict: readings in intercultural relations*. 1998. P. 9–16.

18. Kaikkonen P., Candin C. Intercultural learning through foreign language education. *Experiential Learning in Foreign Language Education*. 2001. P. 61–105.

19. Piepho H. E. Kommunikative Didaktik des Englischunterrichts. Limburg: Frankonius Verlag GmbH, 1979. 253 s.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2019 р.

Прийнята до друку 07.05. 2019 р.